

pojetí člověka a společnosti) mu zároveň poskytuje klíč k řešení otázek, jimiž se zabývá v následujících dvou kapitolách při kritice Masarykových názorů o vědě a poznání (II. kap.) a o smyslu života a „životní filosofii“ (III. kap.). Také poslední část práce, ve které Nový shrnuje dosavadní závěry a ve které zároveň vyslovuje nové a cenné závěry na základě předchozích výsledků, může sloužit za důkaz, že při výkladu kteréhokoliv filosofa jediné správné postupy musí vycházet z výkladu jeho názorů o společnosti, názorů, jež jsou vždy více méně „aplikovány“ i na problémy „ontologické“ a gnoseologické.

Hlavní myšlenky kandidátské práce lze shrnout takto: Masaryk rozděluje společnost na společenské „poměry“ a člověka, a jednotlivce staví vedle těchto „poměrů“ jako činitele, který musí být v první řadě změněn, mají-li se změnit i poměry. Toto „řešení“ otázky vztahu mezi „člověkem“ a „poměry“ je na jedné straně těsně spjata s buržoazním reformismem (je jeho důsledkem, ne příčinou), na druhé straně je ideologickým pramenem Masarykových názorů o vztahu hmoty a vědomí, objektivního a subjektivního, abstraktního a konkrétního, obecného a jednotlivého, zákona a věci, vědy a víry atd. Tím, že Nový převedl na společného (a společenského) jmenovatele nejrůznější koncepce Masarykovy, dokázal ve skutečnosti daleko víc, než obsahuje jeden z jeho důležitých závěrů — že totiž přes krivolakou nesystematičnost své filosofie a přes její vnitřní rozpory uplatňuje Masaryk „důsledně totéž stanovisko při řešení všech filosofických otázek“ (str. 193). Nejcennější výsledek postupu záleží v tom, že za eklektičností Masarykovy filosofie je odhalena typická forma maloměstácké „filosofie krize“ — filosofie, která řeší „križi člověka“ (tj. maloměstáka) tím, že zachraňuje společenské a ideologické základy, z nichž tato krize vyrostla. Kdyby L. Nový toto pouze konstatoval, neřekl by ovšem nic než banální pravdu. Pronikavost jeho analýzy vidím však v tom, že tato pravda z jeho rozboru vyplývá jako samozřejmá skutečnost.

Rovněž Masarykova „psychologizace“ společenských jevů je rozebrána do všech důsledků. Psychologické „odspolečenštění“ člověka nemůže ani nebyt odspolečenštěním jeho vědomí a svědomí. Individualismus a psychologismus jsou dvě stránky téže metody. Změna člověka, zharmonizování jeho názoru na svět, zlidštění náboženství — to vše jsou recepty pro jednotlivce, pro „moderního člověka“, který je vytržen ze společnosti tak, jako jsou všechny jednotlivé věci vytrženy ze souvislosti s jinými věcmi. Ani Masarykův „realismus“ není proto chápán jen jako nějaká pozitivistická choroba. Spojení objektivního idealismu s empirismem stejně jako spojení „konkretismu“ (propagujícího cit, víru, prožívání jako nejspolehlivější zdroj poznání) s teleologickým a teologickým racionalismem není redukováno na rozpor mezi pozitivismem a iracionalismem, nýbrž na rozpor mezi léčením buržoazní společnosti (obrodou „plného“ člověka) a její nevyčleřitelnosti.

Nechtěl jsem podávat zevrubný obsah předložené disertace. Šlo mi pouze o to, abych ukázal, s jakou důsledností se podjal s. Nový úkolu analyzovat různorodé tendence v Masarykově myšlení a jak mu tato analýza umožnila nalézt systém v názorech, o nichž i Masarykovi stoupenci prohlašovali, že jakýkoliv systém postrádají.

Josef Macháček

Práce členů katedry ve Filosofické jednotě. Filosofická jednota při Československé akademii věd sdružuje filology různých pracovišť a filosoficky zaměřené pracovníky ve speciálních vědách přírodních i společenských. Klade si za cíl spojit úsilí pracovníků různých oborů k řešení důležitých filosofických otázek.

Na této činnosti se členové katedry dějin filosofie podíleli, vedle práce organizační, hlavně svými vědeckými referáty přednesenými na schůzích brněnské pobočky Filosofické jednoty.

Doc. dr. Josef Macháček přednesl v uplynulém roce dvě přednášky. První z nich, nazvaná *Emotivní teorie etiky* (1. 6. 1959), byla věnována kritice jedné z rozšířených buržoazních teorií morálky. Obsah přednášky se stal základem stejnojmenné studie, kterou přináším v tomto čísle našeho shorníku. Druhá přednáška se konala při příležitosti osmdesátých narozenin českého sociologa a filosofa I. A. Bláhy (*Filosofie a sociologie I. A. Bláhy* — 30. 10. 1959). Referent připomněl nejdříve učitelskou činnost prof. Bláhy, jeho pěkný vztah k posluchačům a jeho působení na filosofické fakultě i mimo ni. Rozbor Bláhových filosofických a sociologických názorů byl pak hlavním předmětem přednášky. „Naše úcta k prof. Bláhovi nás nezbavuje povinnosti kriticky přistupovat k jeho filosofii a sociologii, a řekneme hned, že jeho sociologické názory podléhají naší kritice právě potud, pokud Bláhova sociologie podlehla Bláhově filosofii“. Filosofické názory I. A. Bláhy nelze ovšem jen mechanicky srovnávat s filosofii Masarykovou; klíč k jejich pochopení je v první řadě v Bláhově postoji k socialismu, k dělnickému hnutí. A zde je třeba vidět, že Bláhova „sociální filosofie“ není socialistická, i když on sám v četných svých projevech a ve své pedagogické a veřejné činnosti byl mnohem blíže k socialismu než většina našich profesorů. „Ne socialismus, ale reformismus, ne marxismus, ale mravnost“ — takto by se daly stručně vyjádřit základní myšlenky Bláhovy

— jako by revoluce nebyla nejvyšším projevem mravnosti a jako by reformismus neznamenal konečnou jen reformování kapitalistické společnosti, jejíž nedostatky Bláha viděl i kritizoval. — Bláhovu sociologii není však možno zredukovat na tyto výchozí principy. Jeho (byť i pozitivisticky chápaná) úcta k faktům mu dovolila shrnout bohatý faktografický materiál a vyslovit řadu cenných závěrů, které (spolu s jeho úsilím o zdokonalení sociologických metod zkoumání) nejsou bez významu ani pro marxistického sociologa.

Rozbor názorů čelného představitele „starého“ pozitivismu v českých zemích — Františka Krejčího — byl předmětem přednášky dr. Jiřího Cetla (*Několik poznámek o filosofii Františka Krejčího* — 28. 4. 1959). Referent se nejprve pokusil zařadit Františka Krejčího do obecného vývoje evropského pozitivismu, aby poté sledoval Krejčího pojetí filosofie a jeho řešení hlavní filosofické problematiky. Upozornil na Krejčího kolísání a nedůslednosti a stanovil jako nejvýraznější rys jeho filosofie agnosticismus. V závěru se pak snažil oddělit živé a mrtvé v díle Krejčího, když za mrtvé prohlásil základní východiska k systému, pozitivistický agnosticismus, za živé a aktuální pak Krejčího úzké sepětí se životem a bojovnost, s níž potíral náboženství a fideismus.

Některými stránkami filosofie T. G. Masaryka se zabýval Lubomír Nový (*Ke kritice Masarykovy filosofie* — 17. 12. 1959). Poukázal především na to, že určení sociálně-politické podstaty Masarykovy ideologie jako buržoazního reformismu je zároveň klíčem k pochopení podstaty jeho filosofie. Pro Masarykovo pojetí člověka a společnosti je charakteristické psychologické odsoupení člověka: s ním ruku v ruce jde i odsoupení vědomí, poznání, svědomí a činnosti člověka. Do této souvislosti zařadil referent i otázku tzv. „racionalismu“ v Masarykově filosofii. V závěru výkladu postavil proti sobě Masarykovu „filosofii života“ a marxistický světový názor (tato část přednášky je rozvedena ve studii otištěné v tomto čísle našeho sborníku).

Všechny přednesené referáty byly na schůzích Filosofické jednoty kladně přijaty. Rozvinula se po nich vždy rušná diskuse svědčící o tom, že i v historickofilosofických tématech je při jejich správném zaměření obsaženo mnoho živých otázek naší současnosti.

Lubomír Nový

Práce katedry na úseku ateismu. Šíření vědeckého světového názoru a ateistická výchova byla hlavní náplní populárně vědecké činnosti katedry, rozvíjené zvláště ve stranických institucích (lektorské sbory, různé typy stranického školení) a ve Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Členové katedry působili v Jihomoravském kraji i za jeho hranicemi.

Podíleli se především na politickoorganizačnické práci v ústředním a krajském výboru Společnosti, v krajském lektorském sboru strany a ve sborech obvodních: na organizaci ateistické výchovy a přednáškové činnosti, při sestavování přednáškových cyklů pro mládež, pro lékaře aj. Spolupracovali při organizaci seminářů pro lektory ateismu, přednášeli na nich nebo vystoupili s diskusními příspěvky. Kromě toho se zúčastnili četných průzkumů, zaměřených na zkoumání religiozity, na stav vědeckoateistické výchovy a propagandy, na práci osvětových zařízení apod. Někteří členové katedry se podíleli i na celostátních konferencích o ateismu, mj. byl vypracován hlavní referát („O vědeckoateistické výchově a propagandě“) na celostátní konferenci o ateismu, pořádané ústředním výborem Společnosti a ministerstvem školství. Další členové katedry vystoupili na této konferenci s diskusními příspěvky, podobně jako na celostátní konferenci o ateistické literatuře, pořádané Státním nakladatelstvím politické literatury.

Ve velké míře se členové katedry účastnili přednáškové činnosti. Jen v roce 1959 přednesli na 120 přednášek, besed a rozhlasových relací o otázkách vědeckého světového názoru a ateismu. Přednášeli na četných místech Jihomoravského kraje i v jiných městech republiky. Nejčastěji působili mezi dělnickou mládeží, učiteli, lékaři a na vesnici.

Členové katedry zpracovali též mnoho textů vydávaných pro potřeby lektorů: sborníčky otázek a odpovědí o náboženství, texty o sektách, o Vatikánu a protestantských církvích na Světové výstavě v Bruselu, vypracovávali přehledy ateistické literatury, překládali potřebné materiály apod. Publikovali též mnoho populárně vědeckých článků (zvláště v časopise „Věda a život“), ve kterých se zabývali otázkami ateismu, psali o nových publikacích z této oblasti a odpovídali na dotazy čtenářů.

Lubomír Nový